

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Tereza Stoupencová

**„Psychology meets Ecology”: výskyt a prezentace
environmentálně psychologických témat ve vybraných českých
časopisech o životním prostředí**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D.

Olomouc, 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že při psaní této bakalářské práce jsem využila jen zdroje v přiloženém seznamu literatury a celou práci jsem vypracovala samostatně.

Olomouc 10. 4. 2024

.....
podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především Mgr. et Mgr. Tomáši Daňkovi, Ph.D. za trpělivé vedení mé bakalářské práce a spoustu užitečných rad a připomínek. Dále bych chtěla poděkovat mé rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu mého studia podporovali.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Tereza STOUPENCOVÁ
Osobní číslo: R210063
Studijní program: B0588A330001 Mezinárodní rozvojová a environmentální studia
Téma práce: "Psychology meets Ecology": výskyt a prezentace environmentálně psychologických témat ve vybraných českých časopisech o životním prostředí
Zadávající katedra: Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se bude zabývat reprezentací témat environmentální psychologie, tzn. témat popisujících vliv prostředí na lidské chování, vnímání i myšlení a vliv jednotlivců na životní prostředí, ve vybraných českých odborných časopisech v letech 2017–2022 s cílem zjistit, jakým způsobem a do jaké míry jsou v nich tato témata přítomna. Dosažená zjištění budou následně komparována se vzorkem obdobných přírodovědných časopisů v zahraničí.

Rozsah pracovní zprávy: 10 – 15 tisíc slov
Rozsah grafických prací: dle potřeby
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam doporučené literatury:

ČERNOUŠEK, Michal. Psychologie životního prostředí. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-550-5.
WINTER, Deborah Du Nann a Susan M. KOGER. The Psychology of Environmental Problems: Psychology for Sustainability, 3rd Edition. New York: Psychology Press, 2010. ISBN 978-80-7367-593-6.
STEG, Linda, A. E. van den BERG a Judith I. M. de GROOT, ed. Environmental psychology: an introduction, 2nd Edition. Malden: British Psychological Society, 2013. ISBN 978-0-470-97638-8.
BECHTEL, B. Robert a CHURCHMAN, Arza. Handbook of Environmental Psychology. New York: John Wiley & Sons, Inc., 2002. ISBN 978-0-471-40594-8.
KRAJHANZL, Jan. Charakteristika osobního vztahu k přírodě: Úvod do teorie a pojmosloví, Praha, 2010. [cit. 2023-04-22] Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Lenka Šulová. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/34981/140003963.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D.
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: 11. dubna 2023
Termín odevzdání bakalářské práce: 11. dubna 2024

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 4. května 2023

Abstrakt

Provázanost přírody a lidského jedince je nepopiratelná. Člověk se narodí do určitého prostředí, se kterým je v nepřetržité interakci po celý život. Tímto vztahem se zabývá i obor environmentální psychologie. Tato bakalářská práce si klade za cíl zjistit, jak jsou témata environmentální psychologie zobrazována ve vybraných, především českých, a poté i zahraničních přírodovědných časopisech. K mé bakalářské práci byly vybrány 3 české popularizační přírodovědné časopisy, a to Nika, Fórum ochrany přírody a Vesmír, které se zaměřují na téma ochrany přírody i krajiny. Ty byly následně komparovány se vzorkem obdobných zahraničních časopisů The Nature Conservancy, World wildlife a Scientific American. Práce je rozdělena do 4 podkapitol na základě nalezených témat environmentální psychologie, jejichž výskyt je nejprve vyobrazen v českých přírodovědných časopisech a poté v zahraničních. Na závěr je četnost a presence nalezených témat komparována.

Klíčová slova: periodikum, článek, téma, environmentální psychologie, životní prostředí, zeleň, příroda, psychické zdraví

Abstract

The connection between nature and the human individual is undeniable. A person is born into an environment with which he or she is in continuous interaction throughout life. The field of environmental psychology is concerned with this relationship. The bachelor's thesis aims to find out how the topics of environmental psychology are portrayed in selected, mainly Czech, and then foreign natural science journals. For my bachelor thesis, 3 Czech popular science magazines were selected, namely Nika, Fórum ochrany přírody and Vesmír, which focus on the topic of nature and landscape protection. These journals will be subsequently compared with a sample of similar foreign journals The Nature Conservancy, World wildlife and Scientific American. The thesis is divided into 4 subchapters based on the environmental psychology topics found, which are first described in Czech natural science journals and then in foreign journals. Lastly, the frequency and presence of the found topics are compared.

Keywords: journal, article, topic, environmental psychology, environment, greenspace, nature, mental health

OBSAH

Abstrakt.....	6
Abstract.....	7
Seznam zkratk.....	9
Cíle.....	10
Metodologie práce.....	10
Historický úvod.....	11
Vymezení předmětu environmentální psychologie.....	13
Metodologie environmentální psychologie.....	14
1 ČESKÉ PŘÍRODOVĚDNÉ ČASOPISY.....	16
1.1 Nika.....	16
1.2 Fórum ochrany přírody.....	16
1.3 Vesmír.....	16
2 ZAHRANIČNÍ PŘÍRODOVĚDNÉ ČASOPISY.....	17
2.1 The Nature Conservancy.....	17
2.2 Scientific American.....	17
2.3 World Wildlife Fund.....	18
3 DĚTI A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ.....	19
3.1 ČESKÉ PUBLIKACE.....	20
3.1.1 Nika.....	21
3.2 ZAHRANIČNÍ PUBLIKACE.....	22
3.2.1 Scientific American.....	22
3.2.2 The Nature Conservancy.....	23
4 ZELENĚ VE MĚSTECH.....	25
4.1 ČESKÉ PUBLIKACE.....	25
4.1.1 Nika.....	25
4.1.2 Vesmír.....	29
4.2 ZAHRANIČNÍ PUBLIKACE.....	30
4.2.1 The Nature Conservancy.....	30
4.2.2 The World Wildlife.....	32
4.2.3 The Scientific American.....	32
5 VNÍMÁNÍ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	33
5.1 ČESKÉ PUBLIKACE.....	33
5.1.1 Fórum ochrany přírody.....	33
5.1.2 Vesmír.....	34
5.2 ZAHRANIČNÍ PUBLIKACE:.....	36
5.2.1 The Nature Conservancy.....	36
5.2.2 Scientific American.....	37
6 KULTURA A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ.....	39
6.1 ZAHRANIČNÍ PUBLIKACE.....	39
6.1.1 The Nature Conservancy.....	39
6.1.2 World Wildlife.....	41
6.1.3 Scientific American.....	41
7 ZÁVEREČNÉ SROVNÁNÍ.....	42
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	44

Seznam zkratk

COVID-19 – coronavirus disease 2019

EP – environmentální psychologie

FOP – Fórum ochrany přírody

HUGSI – Index městské zeleně Husquarna

WWF – World Wildlife Fund

ŽP – životní prostředí

Cíle

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zdali se téma environmentální psychologie vyskytuje v českých přírodovědných časopisech, a jakým způsobem. Analyzováno bylo časové rozmezí 5let, od roku 2017 do roku 2022. Vzhledem k tomu, že toto časové rozmezí zahrnuje i období pandemie COVID-19, zajímalo mě, jaký to mělo vliv na publikaci jednotlivých článků. Vybrány byly 3 české přírodovědné časopisy a 3 obdobné přírodovědné časopisy zahraniční, které sloužily ke komparaci témat environmentální psychologie.

Metodologie práce

V této bakalářské práci jsem postupovala metodou komparační analýzy a literární rešerše časopisů. Z dostupné literatury na internetu, případně vypůjčené z knihovny, jsem si nejprve prostudovala, čím se zabývá obor EP a na základě toho stanovila hlavní výzkumné otázky:

- Vyskytuje se EP v českých přírodovědných časopisech?
- Jakým způsobem je téma EP ve vybraných časopisech reflektováno?
- Jak se zobrazení témat EP liší v českých a zahraničních zvolených časopisech?
- Jaký měla pandemie COVID – 19 vliv na publikaci environmentálně psychologických článků?

Poté jsem vybrala konkrétní české časopisy a to Nika, Fórum ochrany přírody a Vesmír. Tyto popularizační časopisy byly vybrány na základě srovnání jejich relevance s vysoce hodnocenými časopisy Conservation Biology, Journal of Ecology a Functional Ecology, které se v analyzovaném časovém období řadily, podle databáze Journal of Citation Reports, do prvního kvartilu (Q1), tedy mezi 25 % nejlepších časopisů v žebříčku seznamu podle prestiže. Při obsahové analýze časopisů jsem témata, která považuji za environmentálně psychologická, rozdělila pro lepší přehlednost do 4 tematických kategorií (Děti a životní prostředí, Zeleň ve městech, Vnímání životního prostředí a Kultura a životní prostředí), ty tvoří hlavní kapitoly. Téma kapitoly je nejprve stručně uvedeno a poté jsou prezentovány nalezené články EP. Tyto články byly následně porovnány metodou komparační analýzy se zahraničními časopisy.

Historický úvod

Za počátek environmentální psychologie můžeme považovat Hippokratovo tvrzení, které označovalo přírodu (fysis) za jeden z klíčových determinantů k úspěšné léčbě a mírnému průběhu nemoci. (KÁBR, KÁBR, 2015 str. 11)

Environmentální psychologie (EP) se začala formovat začátkem roku 1920, kdy klasičtí psychologové zkoumali vliv environmentálních podnětů jako např. světla, zvuku a tepla na lidské vnímání. Se založením behaviorální psychologie v první čtvrtině 20. století začali psychologové s rozsáhlým studiem, jak environmentální vlivy působí např. v raném dětství, na lidské učení a sociální interakce. (BELL, et al., 2001) Dalo by se říct, že základy environmentální psychologie vznikají v první polovině 50. let, kdy byly prováděny výzkumy např. Festingera, Schachtera a Backa, kteří studovali, jak jsou ovlivněny sociální vztahy mezi lidmi v určité oblasti, architekturou. (SKÁLA, 2008 str. 14)

V té době Egon Brunswik pravděpodobně jako první použil termín *environmentální psychologie* a současně s Kurtem Lewinem byli označeni za otce environmentální psychologie. (STEG, 2019 str. 3) Gestalt¹ psycholog Kurt Lewin navrhl vzorec $B = f(P, E)$, chování B, jako výsledek funkce f osobnosti P a životního prostředí E, tedy prostředí označil za klíčový determinant chování B. Lewin se více zaměřoval na sociální a mezilidské vztahy a jeho myšlenky směřovaly k propojení vědeckého výzkumu se skutečnou sociální změnou. Také zřejmě jako první zavedl a aplikoval pojem *psychologická ekologie*. (BELL, et al., 2001 str. 5)

Mezi jeho studenty patřil Roger Barker, který rozvedl Lewinovy myšlenky psychologické ekologie a proslavil se svými výzkumy, (ty byly převratné mimo jiné i proto, že se jednalo o využití deskriptivního přístupu v přirozeném prostředí, tedy mimo prostředí laboratoře)

¹ Za zakladatele Gestalt psychologie neboli tvarové psychologie je považován Max Wertheimer. Přišel s teorií, že veškerý pohyb, který vnímáme, „se neodehrává na úrovni počítků, na sítnici, ale na úrovni vjemů, v mysli, kde vidíme jednotlivé přicházející počítky, jako jeden organizovaný celek s vlastním významem.“ Wertheimer tento proces vnímání nazval slovem Gestalt, které přeloženo do němčiny, znamená forma, tvar nebo konfigurace, ale on ho aplikoval pro „vyjádření sady počítků chápaných jako smysluplný celek.“ (HUNT, 2000 str. 269)

o schopnosti člověka orientovat se v neznámém terénu, bez dominantních prvků umožňujících orientaci. (ČERNOUŠEK, 1986 str. 45-49) Základním pojmem jeho teorie, bylo tzv. *behaviorální uspořádání* prostředí. Tím stanovil veřejná místa (např. kostely) nebo veřejné události (např. dražby), které podle něj evokují vlastní vzorce chování. Ty označil jako *environmentální jednotky*. (BAKER, 1965 str. 1)

Dnes dílo R. Bakera řadíme do EP, a to především za účelem odlišení od ekologické psychologie, tak jak ji, v určitém pojetí paralelně vymezil James Jerome Gibson ve své *přímé* či *ekologické teorii vnímání*². (HUNT, 2000 str. 453 - 455)

Kromě psychologických poznatků přispěly k formování EP i ostatní obory. Ke konci 50. let byly provedeny obecné výzkumy, zkoumající vliv uspořádaných prvků v prostoru na chování lidí. Výzkumy pak přirozeně vedly v praktickou aplikaci, environmentálně psychologické návrhy architektury byly koncipovány tak, aby podněcovaly určité žádoucí typy chování lidí. To se odrazilo v 60. a 70. letech, kdy se společně s environmentální a architektonickou psychologií rozvíjel i obor behaviorální geografie. (CASSIDY, 1997 str. 10)

V 60. letech 20. století přispěl k utváření EP³ E. T. Hall svými výzkumy proxemiky neverbální – prostorové komunikace. Zabýval se také studiem a důsledky přelidnění. 70. léta se nesou ve znamení konečného formálního ustavení environmentální psychologie. Zakládají se studijní obory a programy, vydávají se odborné časopisy, např. *Journal of environmental psychology* nebo *Environment and behavior*.

² Gibson ve své *přímé* či *ekologické teorii vnímání*, která je spíše filozofická, než empirická tvrdí, že organismy, v rámci evoluční adaptace, vnímají jen ty vlastnosti prostředí, které pro ně jsou potřebné (tzv. *afordance*). Vnímání označil za přímý prožitek objektivně chápané reality, prostřednictvím optického uspořádání, nikoliv neuronových jevů (Hubel a Wiesel), ani kognitivních procesů. Gibsonova teorie proto nedokáže explikovat, proč vnímání může být nepřesné, například když je mozek oklamán zrakovými klamy. (HUNT, 2000 str. 453–455)

³ EP – environmentální psychologie

Založeny jsou i společnosti jako je např. *Environmental design research association* či *International association for the study of people and their surroundings*.

Z výše nastíněného historického vývoje si můžeme všimnout, že kořeny EP leží převážně v americké půdě, ačkoliv výzkumy psychologie architektury byly prováděny již ve 30. letech v Japonsku. V ostatních zemích se obor EP vyvíjel pomaleji, ale přesto je v dnešní době rozšířen např. v Holandsku, Izraeli, Turecku, Austrálii atd.

V České republice, pokud je mi známo, se zabýval a seriózně psal, vysloveně o environmentální psychologii např. Michal Černoušek ve své knize *Psychologie životního prostředí* a Jan Krajhanzl (viz níže).

Vymezení předmětu environmentální psychologie

Ačkoliv se jednotlivé definice EP nepatrně liší, přehlédneme-li okrajové definice ve feyerabendovském stylu („environmentální psychologie je to, co dělají environmentální psychologové“) (FEYRABEND, 1993), všechny staví na společném základu, kterým je provázanost životního prostředí (ŽP) a chování jedince. V dnešní době je zvláště kladen důraz na diferenciaci prostředí mezi umělým a přirozeným (méně antropogenním).

Paul A. Bell (2001) uvádí ve své učebnici environmentální psychologie definici, v níž rozlišuje „molární“ vztahy mezi pojmy *chování (behavior)* a *prožívání (experience)* člověka v *umělém (built)* a *přirozeném prostředí (natural environments)*. Slovo „molární“ zde upozorňuje na vztahy uvnitř celého komplexu prostředí-chování, na který EP nahlíží, jako na celek, jenž jak z formování EP v minulosti vyplývá, interpretuje ve smyslu Gestalt psychologie. To znamená, že předmětem studia nejsou jednotlivé podněty a vjemy prostředí, jako jednotlivé prvky a reakce, ale působení jejich celku.

Metodologie environmentální psychologie

Environmentální psychologové používají celou škálu metod. Dbají na provedení výzkumu ve skutečných podmínkách, uznávají objektivní i subjektivní aspekty prostředí. Zaměřují se na studium a řešení konkrétních výzkumných problémů.

EP používá (převážně v terénu) metodu experimentální. Výzkumníci mění systematicky a kontrolovatelně nezávislé proměnné a měří jejich vliv na předpokládané proměnné závislé, např. závislost rekonvalescence člověka (závislá proměnná) na výhledu z okna (nezávislá proměnná). Experimentální výzkum usiluje zejména o odhalení kauzálních souvislostí.

Dalším indikátorem EP je korelační výzkum. Vztah mezi přirozeně se objevujícími variacemi a proměnnými se posuzuje pečlivým pozorováním a zkoumáním dějů. Mezi proměnnými se hledá vzájemný vztah a souvislosti, často kvantitativní, např. čím více času v přírodě jedinec stráví, tím hodnotnější vztah si k přírodě vybuduje. Popisný výzkum studuje obraz konkrétních specifických podrobností situace, např. jaká je v místě bydliště respondenta vysázená zeleň, kolik času jedinec v přírodě tráví apod.

Mezi základní přístupy kvalitativního výzkumu, ze kterého čerpá i EP, řadíme případové studie a etnografický výzkum. Případové studie se zabývají zkoumáním jednoho, nebo více konkrétních případů. Tím může být jedinec, skupina i organizace. Analýza jednotlivých případů je velmi podrobná a zohledňuje souvislosti s ostatními případy. To nám napomáhá lépe porozumět jednotlivým vztahům i celkovým spojitostem.

Etnografický výzkum se provádí za účelem získání uceleného obrazu určité skupiny či společnosti. Při dokumentování běžných úkonů jedinců se využívají techniky pozorování, provádí se s nimi rozhovory. (MIOVSKÝ, 2006 str. 94)

Z obecné metodologie environmentální psychologie vycházejí i metody získávání dat. EP využívá nejčastěji základní metody získávání kvalitativních dat, mezi které patří pozorování a metoda moderovaného rozhovoru, ať už se jedná o strukturovaný rozhovor, resp. dotazník, či projektivní techniky. Při osobním dotazování jsou především odráženy

a ošetřovány klíčové interpretace otázek respondentem i pravdivosti odpovědí z hlediska jeho neznalosti celého rámce dotazování, neporozumění, či záměrné lži.

Další používanou technikou je pozorování. Cílem je zjistit, co se skutečně děje, nejedná se jen o vizuální vjemy, ale i využití sluchu, čichu apod. Problém může nastat opět tehdy, kdy respondent záměrně mění své chování a jednání v době probíhajícího výzkumu.

Mohli bychom tedy říct, že EP v lecčem, zejména svojí metodologií, navazuje na Wundtovskou⁴ psychologii konce 19. století a poté se drží pozitivistické⁵ psychologie 20. století.

⁴ Wilhelm Wundt je považován za zakladatele moderní psychologie. Navrátil studium vědomých duševních procesů – zastával teorii, že duševní procesy se dají studovat experimentálně. Vyslovil pojem „elementy psychického života“, které označil za bezprostřední, jednoduché vjemy z vnějšího prostředí (zvuk, světlo...). Nejzákladnější poučkou Wundtovské psychologie je, že „vědomé duševní procesy se skládají ze základních elementů – počitků a pocitů bezprostředních prožitků“. Ty se automaticky spojují a stávají se duševními procesy. (HUNT, 2000 str. 137)

⁵ Pozitivismem se zde rozumí věda, která vychází z učení Augusta Comta. Je postaven na scientismu, (který věří v absolutní nadřazenost přírodních věd), empirismu (zastává názor, že jediným zdrojem poznání je smyslová zkušenost) a materialismu. (ANZENBACHER, 1990 str. 48)

1 ČESKÉ PŘÍRODOVĚDNÉ ČASOPISY

Pro tuto bakalářskou práci byly vybrány 3 české přírodovědné časopisy a to Nika, Fórum ochrany přírody a Vesmír.

1.1 Nika

Časopis Nika publikuje příspěvky o ochraně životního prostředí, přírody a krajiny od roku 1979. V přírodovědném periodiku, který vychází pravidelně několikrát ročně, najdeme články popisující rozmanitost nejen Středočeského kraje a našeho hlavního města Prahy, ale i dalších krajů České republiky. Mimo jiné periodikum kolaboruje s Občanským sdružením Ornita, institucí Natura 2000, AOPK a s Pražskou botanicou zahradou. Je partnerem několika projektů jako je např. Konference Voda v krajině v letech 2009, 2011 a 2013, Pražská veverka, Sedmero krkavců a mnohé další. Časopis Nika dostal pro svůj přínos řadu ocenění a také samo periodikum oceňuje mimořádné výsledky v rámci působení jedinců a organizací, byl oceněn a cenu přijal i Václav Havel. (NIKA, 1980-)

1.2 Fórum ochrany přírody

Platforma Fórum ochrany přírody (FOP) vznikla v roce 2012. Stejnojmenný časopis FOP poskytuje čtenářům náhled do otevřené diskuse a méně častých přírodovědných a ochranařských témat. Diskuse nabízí prostor pro výměnu názorů a informací, které mohou čtenáři sdílet. Autoři článků jsou z různých odvětví a časopis tak pokrývá širokou škálu témat. Periodikum vychází pravidelně od roku 2014 a již dva roky jej Fórum ochrany přírody vydává čtyři krát ročně čtenářům zdarma. (FÓRUM OCHRANY PŘÍRODY, 2014-)

1.3 Vesmír

Periodický časopis Vesmír poprvé vyšel roku 1871, kdy byl založen studentem medicíny Václavem V. Kumpoštem a patří tak k nejdéle vydávaným českým periodikům. Nyní je časopis zpoplatněn a vychází pravidelně jednou za měsíc. Články, které píšou odborníci příslušných oborů, informují o aktuálních tématech přírodovědného výzkumu a popularizují vědecká zjištění. (VESMÍR, 1871-)

2 ZAHRANIČNÍ PŘÍRODOVĚDNÉ ČASOPISY

Analogicky k českým přírodovědným časopisům byly vybrány 3 zahraniční, a to Americké časopisy The Nature Conservancy a Scientific American a Švýcarský časopis World Wildlife Fund.

2.1 The Nature Conservancy

Nezisková organizace The Nature Conservancy byla založena v USA v roce 1951 a stala se, podle aktiv a příjmů v Americe, jednou z nejvlivnějších a nejrozsáhlejších ekologických organizací na světě. Organizace vydává pravidelně odborné periodikum v tištěné i online verzi, které má od roku 2021 celosvětově více než jeden milion členů. The Nature Conservancy působí v 76 zemích světa a zakládá na spolupráci s místní komunitou, cestovateli, světovými odborníky na ochranu přírody, vládou a partnery projektů. Vědu spojuje s reportážemi a fotografiemi a dává tak čtenářům vhled do aktuálních témat a problémů jako je např. změna klimatu, plýtvání potravinami... Zároveň představuje ekologické projekty na ochranu vod i půdy a inspiruje tak veřejnost, aby prozkoumala přírodu a pomohla chránit navštěvovaná místa. (THE NATURE CONSERVANCY, 1951-)

2.2 Scientific American

Scientific American je renomovaný časopis, založen v roce 1845 jako čtyřstránkový týdeník. První číslo velkoformátových novin New York City vyšlo 28. srpna 1845 a stává se tím nejdéle nepřetržitě vydávaným časopisem v Americe. Časopis publikoval články od více než 150 vědců oceněných Nobelovou cenou. Archivy Scientific American obsahují články napsané Albertem Einsteinem, Thomasem Edisonem, Marie Curie, Stephenem Hawkingem, a dalšími. Scientific American pokrývá širokou škálu vědeckých témat, včetně průlomů ve výzkumu, technologických inovací a důležitých vědeckých problémů. Dnes je periodikum vydáváno v 17 cizích jazycích jednou měsíčně. Od roku 1996 byly vytvořeny i vlastní webové stránky, které umožňují čtenářům přečíst si několik článků měsíčně bezplatně. (SCIENTIFIC AMERICAN, 1845-)

2.3 World Wildlife Fund

Světový fond na ochranu přírody založený v roce 1961 ve Švýcarsku, působí v oblasti ochrany divočiny a snižování vlivu člověka na životní prostředí. Fond pravidelně od roku 1983 vydává časopis, který poskytuje inspirativní a hluboký pohled na spojení mezi zvířaty, lidmi a naší planetou. Periodikum je vydáváno čtvrtletně a pomáhá motivovat čtenáře, aby napomohli vyřešit některý z nejnáléhavějších problémů, kterým čelí přírodní svět. Ačkoliv známým logem organizace je ikona pandy, publikace fondu, časopis World Wildlife (WWF), má svůj vlastní vizuální styl. Každé vydání obsahuje zvětšený obrázek zvířecí srsti, kůže nebo kosti. Designer tak využívá souhru obálky a úvodních stránek časopisu k vyprávění samostatného příběhu. WWF působí ve více než 100 zemích světa a podporuje přes 3000 ekologických a ochranných projektů. (WORLD WILDLIFE FUND, 2001-)

3 DĚTI A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

V roce 1975 byl uspořádán ve Washingtonu, D.C., veletrh sympozia na téma Děti, příroda a městské prostředí, kde byla vyslovena hodnota přírody pro dětský vývoj a vliv přírody na psychické zdraví dětí. Zúčastnil se ho např. geograf Roger Hart a architekt a urbanista Roger Moore, kteří v té době prováděli etnografické studie o zkušenostech dětí s přírodou.

Etnografické studie R. Harta a R. Moora spočívaly v pozorování dětí při hře, kdy byly požádány, aby vyprávěly o svých zážitcích, fotografovaly nebo kreslily svá oblíbená místa. Obsahová analýza těchto dat odhalila, že přírodní oblasti, jako jsou břehy řek, lesy, neposečená tráva, zaplevelené cesty, jsou dětmi vysoce ceněny. (MOORE, 2018) Tato místa jsou pro děti lákavá a podněcují ke hře. Tu děti vyhledávají a potřebují, dle slov M. Černouška hru můžeme chápat jako „průběžný pokus synchronizovat tělesné procesy, duševní pochody a sociální vztahy ve zrající osobnosti dítěte na pozadí životního prostředí“. (ČERNOUŠEK, 1986 str. 146) Obecně etnografické studie ukazují, jak pobyt dětí v přírodě ovlivňuje nejen jejich vnímání a vztah k přírodě, ale vede i k rozvoji kreativity, představivosti a sounáležitosti s přírodou.

V předmluvě k jednání sympozia programový výbor vysvětlil, že příčinou shromáždění byla obava, že „dnešní městské děti se stále více oddělují od přirozeného prostředí lesů a polí. Venkov byl zcela běžnou součástí prostředí, ve kterém děti minulé generace vyrostly.“ A dopady na psychický vývoj dítěte tohoto zjištění nejsou známy. V průběhu sympozia byla několikrát zmíněna obava „poruchy přírodního deficitu.“ (NORTHEASTERN FOREST EXPERIMENT STATION, USDA 1975) O třicet let poté Richard Louv dal tomuto stavu jméno a popsal jej ve své knize *Last child in the woods*. Termín *porucha přírodního deficitu*, reflektuje potenciální negativní dopady odpojení dětí od přirozeného světa. (LOUV, 2005)

Cílem sympozia bylo představit si, jak by mohla být města navržena, aby děti měly možnost většího kontaktu s přírodou. R. A. Hart popisuje, jak spravovat městské prostředí, aby podporovalo zdravý dětský vývoj ve svém rozsáhlém výzkumu, kdy přírodní materiály označil jako základ, na kterém dítě může budovat své dovednosti. (CHAWLA, 2015 str. 437)

3.1 ČESKÉ PUBLIKACE

V České republice se problematikou dětí a ŽP a environmentální výchovou zabývá sociální a environmentální psycholog Jan Krajhanzl. Ve své studii „Děti a příroda: období dětského vývoje z hlediska environmentální výchovy“ rozlišuje pět vývojových období, kdy zvláště zdůrazňuje etapu předškolního věku. Ta je často pro dítě velmi podstatná z hlediska vnímání přírody a životního prostředí. Předškolák má možnost poprvé samostatně vstoupit do přírody (byť na dohled rodiče), kde ho nepřeberné množství podnětů, jako např. kaluž, spadané listí nebo žížala v půdě, které nezná z vnitřního prostředí, či dětských hřišť, láká ke hře. V tomto věku také hraje velkou roli chování a vztah rodiče k přírodě a životnímu prostředí, neboť dítě ještě není schopno samo logicky uvažovat a realisticky vyhodnotit danou situaci, učí se od svého okolí, především rodičů, nápodobou. (KRAJHANZL, 2012 str. 3)

V odlišném dotazníkovém průzkumu zkoumající prožívání a zkušenosti dětí, v rámci projektu „Výzkum odcizení člověka přírodě“ Krajhanzl zjišťuje, že děti, které mají více kontaktu a zkušeností s přírodou, se v ní cítí komfortně a jejich vztah k přírodě je v budoucnu těsnější. Naopak děti, které v přírodě příliš aktivit nedělají, se cítí nejistě a mají z přírody strach, který i přesto, že s věkem rostou zkušenosti z přírody, narůstá. (KRAJHANZL, JEŽKOVÁ, 2005 str. 47)

Rostoucí urbanizace příliš nepodporuje bezpečnou dětskou hru venku, a proto má stále více rodičů, nejen kvůli narůstající dopravě a počtu neznámých lidí, strach o své potomky, jakmile se vzdálí z bezpečí domova. Z těchto i dalších důvodů jsou děti často zavřené doma a přírodu znají jen skrz digitální obrazovky a reálné zkušenosti a zážitky z přírody jim chybí. Zároveň přibývá stále více poznatků a odborných výzkumů, o tom, že příroda podporuje vývoj, zdraví a pohodu dětí. Došlo k prudkému nárůstu podmětů na (znovu)spojení dětí s přírodou a přiblížení přírody dětem, které se zaměřují např. na ozelenění míst jako jsou právě prostory vyhraněné dětem – školní pozemky a třídy, hřiště, ale i městská a veřejná prostranství, nemocnice. Vzniká tak spousta projektů a programů na „přivedení dětí zpět k přírodě“ a podporu posílení vztahu dětí s přírodou.

3.1.1 Nika

Tyto projekty a programy jsou nejvíce prezentovány v časopise Nika. Existují typy prostředí, které dětské hře zabraňují, např. monotónní prostředí jako je sídliště, určité typy prostředí jsou neutrální, tzn. že hra by se tam mohla rozvíjet, ale z určitých důvodů to není možné, např. nemocnice. Místa, která děti vyhledávají a hru podporují jsou např. dobře konstruovaná dětská hřiště a i příroda. (ČERNOUŠEK, 1986 str.148) To je popsáno i v listopadovém vydání z roku 2018, kdy vychází článek o lesní školce na sídlišti v Praze. Dle slov ředitelky Mgr. Zdrubecké jde o mateřskou školku s jednou lesní třídou. Paní Zdrubecká následně popisuje rozdíly oproti běžné mateřské školce. Vyzdvihnuty jsou veškeré benefity, které čas strávený v lesní školce, tedy na čerstvém vzduchu v přírodě, přináší. Děti, které tráví více času venku získají mimo jiné mnohé znalosti a naučí se, jak správně třídit odpad i rozeznávat jednotlivé druhy zvířat. (VOLDŘICHOVÁ, str. 36-39)

Příspěvek z listopadu následujícího roku (2019) popisuje koncept divoké školní zahrady jako „program pro školy, který přibližuje divočinu na dosah ruky.“ V rámci tohoto programu, do kterého jsou zapojeny mateřské, základní i střední školy, mají děti i dospívající jedinci možnost, díky sdružení Ornita, dozvědět se více o životě ptáků v zahradě, nahlédnout hlouběji do přírody a pozorovat určité přírodní procesy. (VOLDŘICHOVÁ, str. 40-43)

Květnové i prosincové vydání 2022 navazují články o oživení školních zahrad. To by vedlo k jejich efektivnějšímu využití, a především ke zkvalitnění environmentálního vzdělávání a rozvoji environmentální výchovy ve studijních osnovách.

Pozitivní účinky zeleně ve školním prostředí potvrdily americké výzkumy provedeny na středních školách v Massachusetts v letech 2006-2014. Zjistilo se, že studenti dosahují lepších výsledků ve standardizovaných testech z matematiky a angličtiny, pokud mají výhled z oken do zeleně, která obklopuje školu. Kromě toho studie na pěti středních školách ukázala, že studenti, kteří byli náhodně přiděleni do tříd s výhledem do zeleně, ve srovnání se studenty v jiných třídách, např. s výhledem na zastavěnou plochu, dosahovali lepších výsledků v testech pozornosti a rychleji se zotavovali ze stresujícího prostředí. (LI, SULLIVAN, 2016)

Obecně lze tedy říct, že příroda a zeleň ve školách a kolem nich má potenciál zlepšit studijní výkony dětí, což může mít zásadní dopad na jejich nejen současné výsledky, ale i budoucí kariéru a cíle.

Je zřetelné, že v časopise Nika určité články potvrzují a zdůrazňují vztah a interakce mezi dětmi a životním prostředím. Hojnost zmíněných témat ve sledovaném rozmezí 5let, se postupně zvyšuje. Oproti tomu další dva vybrané české časopisy Vesmír a FOP, explicitně téma dětí a přírody nereflktují a popisují vztah jedince k přírodě a vnímání přírody více komplexně.

3.2 ZAHRANIČNÍ PUBLIKACE

Téma dětí a životního prostředí je ve vybraných zahraničních časopisech obsaženo, ačkoliv frekvence a hloubka tématu v jednotlivých časopisech se výrazně liší. Periodikum WWF se na zaměření dětí neorientuje a články, které by popisovali děti a životní prostředí, v tomto analyzovaném období 5let nenajdeme.

3.2.1 Scientific American

Americký časopis Scientific American odráží téma dětí a životního prostředí v červnovém článku roku 2022. Článek s titulkem „Transition times“ pojednává o vývoji dětství jako o jedné z nejbohatších a nejproduktivnějších oblastí výzkumu. V prvních letech života se mozek rychle rozšiřuje a vzniká neuvěřitelné množství nových spojení, děti se učí jazyk, sociální vazby a chování, postupně rostou fyzické schopnosti dítěte. Výzkumnice a lékařka Dana Suskind identifikovala dva zásadní faktory, které podporují zdravý kognitivní vývoj, a to interakce s pečovateli a ochranu před stresem. (HELMUTH, 2022)

Tělo dítěte, ale i dospělého jedince, může být stresováno škodlivými pachy a toxiny, ale i „fyzickými nebo psychologickými požadavky.“ Zvláště environmentální stresory jsou v dnešní moderní době významnými činiteli přispívající ke zvýšenému stresu. Jedná se např. o toxické chemické látky a jejich výpary, které se mohou vyskytovat v místě, kde žijeme nebo trávíme čas. Du Nann Winter a M. Koger mezi environmentální stresory řadí také znečištění životního prostředí a spotřební zboží, které obsahuje již zmíněné toxiny. V medicíně se začal používat termín *environmentální nemoc*, neboť tyto stresory zásadně

ovlivňují nervové, endokrinní a imunitní systémy, což se odráží do celkového zdraví a *well beingu* jedince v podobě alergií, citlivostí na chemické látky, která může vést k řadě dalších zdravotních problémů apod. (DU NANN WINTER, 2009 str. 137-141) Ke zmírnění těchto stresorů, by především děti měly být vedeny k aktivitám v přírodě na čerstvém vzduchu, kde na ně nepůsobí stresory obydlých měst takovou intenzitou.

3.2.2 The Nature Conservancy

Nejvíce téma děti a životní prostředí vyobrazuje periodikum The Nature Conservancy, kde najdeme několik článků poukazujících na zmíněnou problematiku.

V únoru roku 2017 byl vydán článek „Keepers of Great Bear“, který pojednává o programu na ochranu a obnovu kanadského deštného pralesa Great Bear. Philip Charles je koordinátorem programu SEAS, který prostřednictvím středoškolských stáží usiluje o obnovu a posílení vztahu mládeže s přírodou a původní kulturou tohoto pralesa. Popisuje, že dětský smích do lesa patří stejně jako stromy a medvědi. Dále zdůrazňuje, jak je důležité, aby byly děti vedeny k přírodě a zachovaly tak prales pro budoucí generace. (FIEGL, 2017)

O dva roky později publikované únorové vydání (2019) s titulkem „Amelia Outdoors“ prezentuje fotografie, které zachytila fotografka Terra Fondriest. Ta deset let pořizovala snímky své dcery v přírodě, především v jejich zahradě. Publikací fotografií se snaží ukázat veřejnosti propojení dětství s přírodou, včetně „kreativity a vznikajícího sebevědomí, vytvořeného venku“.

Následující měsíc stejného roku vychází, již podle titulku „Nature Every Day“, dalo by se říct přímo environmentálně-psychologický článek. Autor Jaime Gonzalez popisuje studii provedenou ve Spojeném království v roce 2009 „Children and the natural environment: experiences, influences and interventions“, která rozebírá komplexní vztahy mezi dětmi a životním prostředím. Zkoumá přímý vliv venkovního prostředí na

⁶ Světová zdravotnická organizace definuje pojem *well being* neboli lidské blaho, jako „stav tělesné, duševní a sociální pohody, nikoli pouze nepřítomnost nemoci nebo zdravotní vady“ (WHO 1948, s. 1). Další definice odkazují na uspokojivý stav a jednotlivé případy lidského blahobytu a psychické pohody, které popisuje např. Roger Crisp a Brad Hooker v knize o morálce a lidském blahu (2000).

děti, a ne pouze význam venkovních aktivit, tak jak tomu bylo a je u řady jiných výzkumů. Díky této studii se zjistilo např. že průměrné dítě tráví méně času venku než průměrný vězeň. (WOOHLEY, et al., 2009) Dále J. Gonzalez informuje čtenáře, že ve škole, kde pracuje, chodí školáci ven jen na pár minut denně, zatímco před elektronickou obrazovkou sedí i více než sedm hodin denně. Proto jsou vytvářeny inovativní programy, které do městské krajiny zasazují více zeleně a přírodních prvků (viz české časopisy) a snaží se tím popřít sterilitu prostředí, která byla v posledních letech vytvořena. Článek otázkou „co se stalo?“ a následnou odpovědí „děti se nezměnily. Svět, který jsme pro ně vytvořili, se změnil.“ nabádá dospělé k podpoře a znovu navrácení dětské hry venku s přírodními prvky jako jsou klacky, kameny, brouci apod. (GONZALEZ, 2019)

Výzkum, který sledoval vliv pobývání v přírodě na motorický vývoj dětí ve věku 5-7 let byl proveden již o několik let dříve v Norsku. Výsledky studie ukázaly, že děti, které v rámci školní docházky chodily po dobu jednoho roku alespoň na 2 hodiny denně do přírody, vykazovaly větší schopnost motorické aktivity i pohybové kondice a lepší koordinace pohybů než ostatní děti. (FJØRTOFT, 2004)

4 ZELEŇ VE MĚSTECH

Mnohé výzkumy potvrdily pozitivní dopad zeleně ve městech na lidský well being. Mezi nejčastější výhody zeleně ve městech je uváděno zmírnění znečištění ovzduší, vysokých teplot (což může mít mimo jiné pozitivní vliv na redukci fenoménu městských tepelných ostrovů), i hluku.

Studie Evy Öhrström a Anity Gidlöf-Gunnarsson rozebírá, jakou má zezeň schopnost omezit trvalý hluk ze silniční dopravy v urbanizovaných městech. Důležité je dle autorů udržovat a dále rozvíjet dostupnou „bezhluchou“ městskou zezeň v obytných čtvrtích a v jejich blízkosti tak, aby se lidé mohli snadno vymanit z environmentálního stresu, vnímat pozitivní zvukové prostředí, relaxovat a načerpat nové síly a být fyzicky aktivní. Výsledky výzkumu však také naznačují, že přístup do blízké zeleni není zcela efektivní při minimalizaci problému hluku ve vzorku obyvatel vysoce vystavených hluku z dopravy. (ÖHRSTRÖM, GIDLÖF-GUNNARSSON, 2007)

Některé studie zároveň také upozorňují, že ve většině městských prostředí je zezeň nedostatečná, vzhledem k rostoucímu počtu obyvatel ve městech a výhledech do budoucna, které zahrnují rostoucí urbanizaci měst. (KABISCH, HAASE, 2009)

4.1 ČESKÉ PUBLIKACE

Zezeň ve městech je popsána ve vybraných českých časopisech Vesmír a Nika. Fórum ochrany přírody toto téma nezahrnuje.

4.1.1 Nika

EP se objevuje nejvíce v časopise Nika právě ve článcích o vertikálních zahradách a zeleni ve městech. Časopis uvádí v rámci analyzovaného časového období několik, převážně zahraničních příkladů, kde popisuje využití a vliv zeleně ve městech a rozebírá tak toto téma poměrně podrobně.

Červnový příspěvek z roku 2017, který popisuje vertikální zahrady uvedl, že člověk má v sobě evoluční potřebu vyhledávat pobyt v zeleni a zelené prostředí je nezbytné, neboť i zelená barva působí svým vizuálním vjemem člověku nejmenší námahu.

Zmíněna je také důležitá funkce zeleně zmírňovat dopady urbanizovaného města na psychický i fyzický stav člověka a celkové zlepšení udržitelnosti měst. (ČECHOVÁ, 2017 str. 28)

Rostoucí počet vědeckých výzkumů dokazuje, že jak se města rozšiřují a zhušťují, jsou zelené plochy stále vzácnější a městská vegetace se stává ohroženější. To vede environmentální architektky k vytvoření vertikálních stěn a zahrad např. na střeších a stěnách budov. Jedná se o efektivní způsob začlenění zeleně do měst, s využitím již existujícího prostoru.

Konkrétní příklad je uveden v následujícím listopadové vydání, kde je popsán tzv. „Londýnský plán“, který vyšel v platnost roku 2011. Součástí plánu je podpora a udržitelnost zeleně v Londýně. Strategie se zaměřuje na pět zásadních bodů, mezi které patří: propagace zdravého životního stylu, tzn. redukce stresu obyvatel a odstraňování znečišťujících látek z ovzduší, posílení odolnosti bydlení, podpora aktivního života, tvorba živé krajiny a zlepšení životního prostoru. To zahrnuje projekty komunitních zahrad, které nejenže obohacují město o zelené plochy, ale také umožňují lidem zapojit se do místní komunity a posílit svůj vztah k přírodě. Benefitem je vypěstovaná úroda v podobě zeleniny, ovoce či okrasných květin. Článek dále uvádí, že díky pobytu v zeleni se snižuje stres u obyvatel města. Fyzická aktivita je podporována participací obyvatel do údržby zeleně ať už v komunitních zahradách, nebo v parkových plochách. Znečišťující látky v ovzduší jsou snižovány zejména díky zeleným stěnám, které jsou nainstalovány po městě. (MILTON, 2011)

„Milano, město zeleně na konstrukci“, kde zanechal svou stopu botanik a prosazovatel visutých zahrad Patrick Blanc, popisuje článek publikovaný v červenci 2019. Zmiňuje se o jedné z největších vertikálních zahrad na světě, stěně obchodního domu Fiordaliso Rozzano. Střecha s rostlinami je nejen velmi estetická, ale i prospěšná svému okolí, pokud je k tomu uzpůsobena, vybízí majitele k pobytu v zeleni i v centru města. Dále článek popisuje rozsáhlý bezkonkurenční projekt „Bosco verticale“. Jedná se o dvě výškové budovy, jejichž stěny byly již při výstavbě navrženy tak, aby umožnily růst vzrostlých dřevin. Využívají se malé střešní zahrady, které vyplňují balkony ze všech stran budovy. Na konci příspěvku je shrnuto, že zezeň ve městě, ať už v podobě vertikálních nebo visutých zahrad, má blahodárné účinky na lidské psychické i fyzické zdraví, zlepšení

mikroklimatu v horkých letních dnech, snižování škodlivých látek v ovzduší a mnohé další. (ČECHOVÁ, 2019 str. 24–27)

O pár stran dál, si můžeme přečíst o komunitních zahradách, které podporují lidský well being i vztah k přírodě, viz výše. Mimo jiné jsou vertikální zahrady uváděny jako východisko pro přelidněná místa neboli místa s vysokou plošnou hustotou obyvatel. Není překvapením, že s nárůstem počtu obyvatel roste i míra environmentálních stresorů, kterým musí lidé urbanizovaných měst čelit. Exponenciální křivka růstu populace dokazuje, že svět se stává stále lidnatějším. Často tak vidíme, jak si uspěchaná společnost potřebuje ulevit od rušných ulic, přeplněných tramvají a neustálých front v supermarketech, a proto ve svých volných dnech hledá útěk do přírody, ať už se jedná o přírodu mimo lidskou zástavbu, nebo již zmiňované vertikální zahrady, které jsou pro mnoho lidí dostupnější alternativou odpočinku v zeleni. Mezi environmentální stresory jsou nejčastěji řazeny hluk, špatná kvalita bydlení, špatné sousedství, dopravní zácpy a přelidnění.

Studii interakce lidí s jejich sociálním a fyzickým prostředím se zabývá profesor sociální ekologie Daniel Stokols, který se zaměřuje zejména na to, jak lidé touto interakcí ovlivňují své osobní i veřejné zdraví. Vymezil mimo jiné důležité rozlišení mezi pojmy *shluk lidí (crowding)* a *plošná hustota (density)*, které je dnes obecně uznáváno a hraje podstatnou roli v sociálně ekologickém přístupu k environmentální psychologii.

Plošnou hustotu (density) Daniel Stokols popisuje jako počet jedinců na jednotku plochy, která je měřena v rozdílných fyzických podmínkách. Jinou hustotu má jedna místnost, budova, sousedství, město, region a národ, ve kterém se jedinec nachází. Zatímco pojem *shluk lidí, tlačeni (crowding)*, odkazuje na zkušenost člověka s počtem dalších lidí kolem. (GIFFORD, 1997 str. 143)

Spíše než fyzický, měřitelný poměr, shluky lidí jsou osobně definovaným, subjektivním pocitem, že je kolem příliš mnoho dalších jedinců. Environmentální psychologové také zjistili, že existuje mnoho faktorů, které zapříčiňují, že někteří jedinci se cítí ve shluku lidí, utlačováni a jiní nikoliv, za stejných podmínek. Mezi tyto faktory patří např. osobnost jedince, momentální nálada a psychický stav jedince, zkušenosti, kultura, sociální vlivy i pohlaví. (GIFFORD, 1997 str. 146)

Jeden z klíčových problémů ve výzkumu potvrdil rozdílnost jednotlivých hustot na lidské chování a relativně malý vztah mezi shluky lidí a hustotou. Daniel Stokols mluví také o tom, jak mají architektonické prvky vliv na shlukování. Např. pobyt ve výškových panelových budovách může vyvolávat negativní pocity přelidnění. Ty mohou záležet na tom, jak vysoko jedinec bydlí. Zjistilo se, že obyvatelé nižších pater se cítí více ve stresu. Stejně tak negativní pocity může vyvolávat dlouhá chodba. Tato zjištění byla mnohokrát prokázána při studiích rozsáhlého výzkumu domácnostech v Chicagu.

Výzkum z roku 1985 se zaměřuje na interpersonální dynamiku vyskytující se v domácnostech a na to, jak je tato dynamika ovlivněna prostorovými a sociálními charakteristikami. Autoři nejprve uvádějí, že jedním z objektivních měřítek přeplněnosti domácností může být počet osob. Zjišťují také, že dostupnost místností hraje zásadní roli při určování povahy interakce, ke které v domácnosti dochází. Studie ukazuje, že přeplněnost domácností na úrovni běžné ve Spojených státech, může mít podstatný negativní dopad na duševní i fyzické zdraví a péči o děti. (CHOLDIN, 1985)

Text jednou větou dokonce zmiňuje pozorování, kterým bylo zjištěno, že v okolí vertikálních stěn klesla kriminalita i vandalismus. (str. 30) Tím se zabývali i vědci Kuo a Sullivan, kteří popisují, že i přes to, že zeleň v podobě husté vegetace je často spojována se strachem z kriminality, neboť poskytuje úkryt pro pachatele. Studie v městských rezidenčních oblastech zjistily, že obyvatelé žijící v zelenějším prostředí uvádí méně agresivní a násilné chování, nezdvořilost i výtržnictví ve svém okolí a cítí se bezpečněji. K výzkumu vztahu mezi vegetací a kriminalitou v městské čtvrti byly použity policejní zprávy o trestné činnosti a následná komparace kriminality 98 bytových domů s různými typy okolní vegetace. Výsledky ukázaly, že čím zelenější bylo okolí budovy, tím méně bylo hlášeno trestných činů. Tento vzorec se ukázal pravdivý, jak pro majetkové trestné činy, tak pro násilné trestné činy. (KUO, SULLIVAN, 2001 str. 343-348)

Další zelené město je popsáno v září 2020, Lisabon, kde se zeleň začleňuje do města především za účelem redukce prašnosti, znečištění ovzduší, zvlhčování vzduchu i zesílení retenční schopnosti substrátu oproti betonovým povrchům. I v tomto městě působil již zmíněný botanik Patrick Blanc, portugalské hlavní město využívá k ozelenění nejen stromy v ulicích a parkovou zeleň, ale i zde nalezneme lankové systémy s popínavými rostlinami, zelené stěny a střešní zahrady. Jako jeden z příkladů zelené stěny ve veřejném

prostoru uvádí vertikální zahradu u benzinové pumpy. „I pro zákazníky čerpací stanice je příjemnější pohled do zeleně, než na holou zeď.“ (ČECHOVÁ, 2020 str. 30-33)

Předchozí zmíněné výzkumy potvrdily pozitivní dopad zeleně na zdraví dětí, Roger S. Ulrich upozoroval, že v podstatě paralelní pozitivní dopady byly zjištěny i u pacientů v nemocnicích, kteří byli vizuálně vystaveni přírodě. Rozsáhlá část výzkumu prokázala, že stres a psychosociální faktory mohou významně ovlivnit zdraví pacientů. Pohled na prostředí s rostlinami nebo jinou přírodou, po dobu několika minut, může podpořit rekonvalescenci i u pacientů v nemocnici, kteří jsou akutně vystresováni. Přírodní scény mohou sloužit jako rozptýlení, které může snížit stresující myšlenky, může nastat také příznivá změna např. v krevním tlaku, srdeční činnosti či svalovém napětí. Dobře navržené nemocniční zahrady poskytují uklidňující a příjemné prožitky nejen pro pacienty, ale působí také na rodinu pacienta a zdravotnický personál. Stále rostoucí vědecké důkazy byly klíčovým faktorem k rozvoji zahrad a přírody v nemocnicích a dalších zdravotnických zařízeních, v mezinárodním měřítku. (ULRICH, 2002)

Studie Heerwagen a Orians například zjistila, že úzkostní pacienti v zubní klinice byli méně vystresováni ve dnech, kdy byla na stěně čekárny pověšena velká přírodní nástěnná malba, na rozdíl ode dnů, kdy byla zeď prázdná. (HEERWAGEN, 1990)

V neposlední řadě periodikum zmiňuje v prosinci 2021 i naše hlavní město Prahu, která patří v Evropě k jedním z nejzelenějších měst. Index městské zeleně Husquarna (HUGSI) pomocí aplikace umělé inteligence a satelitních snímků měří a analyzuje městský zelený prostor ve vybraných městech po celém světě. Prahu v roce 2020 index zařadil jako 13. nejzelenější město na světě. (HUGSI, 2020) Článek zdůrazňuje, jak je pro obyvatelé Prahy podstatné, že zelené plochy jsou volně přístupné po celém území města a lesy jsou všechny rekreační, nikoliv produkční.

4.1.2 Vesmír

Eva Bobůrková popisuje v časopisu Vesmír, v článku vydaném v únoru 2017 seznam kroků, které je třeba udělat k proměně v chytré město. Kroky jsou podrobně rozepsány v Modrozluté knize, jejíž kapitoly řeší různé aspekty pro rozvoj města. Článek vysloveně o zeleni ve městech nepojednává, ale jmenuje projekty usilující o zlepšení čistoty ovzduší, do kterých bude zeď ve městech bezpochyby zařazena.

4.2 ZAHRANIČNÍ PUBLIKACE

Zatímco české ochránářské časopisy popisují ve svých člancích o zeleni a přírodě ve městech spíše zahraniční země, a nikoliv Českou republiku, Americký časopis The Nature Conservancy pojednává o situaci v USA v lokálních městech.

Klimatické změny zvyšují četnost, intenzitu a rozsah katastrof, což vede k vyššímu počtu úmrtí a zranění, stejně tak i ke zvýšeným majetkovým a ekonomickým ztrátám. V posledních 20 letech bylo 90 % velkých katastrof způsobeno událostmi souvisejícími s počasím, jako jsou vlny veder, bouře, záplavy a sucha, uvádí Úřad OSN pro snižování rizika katastrof. (UNDRR, 2023) Právě příroda, v podobě vysázených stromů, mořských stěn apod., nám může poskytnout efektivní řešení ke zmírnění katastrof.

4.2.1 The Nature Conservancy

V září v roce 2018 článek „First line of Defense“ popisuje, jak stále více měst vnímá hodnotu přírodních ekosystémů jako první obrannou linii. San Francisco obnovuje mokřady, které chrání jak před povodněmi, tak před erozí. Chicago posiluje městské lesy, aby pomohly ochladit městskou oblast, která se stále otepluje. Komunity v New Jersey obnovují písečné duny, které mohou absorbovat dopad bouří. „Víme, že příroda může skutečně hrát důležitou roli při vytváření odolnějších měst a lepších obyvatel.“ (STRAND, 2018)

31. května 2019 vychází článek, který popisuje výsadbu milionu stromů ve městě New York. Historička krajiny Sonja Dümpelmann zmiňuje, že již v roce 1800 byl dbán důraz na výsadbu stromů, za účelem podpory veřejného zdraví. Poté V 70. letech 19. století jeden lékař argumentoval sázením stromů, aby vyrovnaly teplotu ve městě, poté, co zaznamenal korelaci mezi nejvyššími průměrnými týdenními teplotami a úmrtími mezi malými dětmi na průjmová onemocnění. Je tedy zřejmé, že stromy zpříjemňují život ve městě. „Myslím na klima,“ vypovídá Emily Maxwell, která řídí newyorský program organizace The Nature Conservancy. „Ale také myslím na 365 dní v roce, jaké to je jít po ulici, která má krásné stromy.“ Článek tedy zdůrazňuje i estetickou funkci zeleně ve městech.

Další dvě zmínky najdeme v listopadovém vydání 2020 „America Outdoors“ které v závislosti na pandemii COVID – 19 vyslovují, že celkové zdraví často závisí na naší schopnosti dostat se ven, na čerstvý vzduch, neboť potřebujeme co nejvíce otevřeného prostoru. Titulek článku vyjadřuje, že Spojené státy podpořily podpisem Great American Outdoors Act, novou federální legislativu, kterou mnozí označují za nejvýznamnější akci na ochranu přírody za poslední desetiletí. Legislativa by měla podpořit venkovní rekreaci lidí v přírodě, které se podle článku účastní téměř polovina obyvatel USA. K rekreaci lidé využívají parky a fond The Nature Conservancy pomáhá také chránit navštěvovanou Apalačskou stezku spolu s mnoha dalšími turistickými a cyklistickými stezkami. (CRAWFORD, 2020)

Během pandemie byla provedena řada výzkumů a studií, kdy respondenti potvrdili, že jim nejvíce chybělo trávit čas venku a setkávat se s jinými lidmi. Studie zdůrazňují, že během izolace COVID-19 byl městský zelený prostor důležitým místem pro poskytování útěchy, oddechu a relaxace

Nedávná studie Nicole Kras a Jennifer Keenan zkoumá vliv pandemie Covid 19 na duševní zdraví lidí žijících na severovýchodních ostrovech USA. Téměř všichni dotazovaní obyvatelé ostrovů (95 %) během pandemie potvrdila takřka totožné tvrzení a to, že příroda měla pozitivní vliv, na jejich především psychickou pohodu v této době. Respondenti uvedli, že díky pobytu v zeleni došlo ke snížení stresu a úzkosti a zároveň jim příroda nabídla místo pro sport, rekreaci i setkání s rodinou či přáteli. 48 % dotazovaných sdílelo, že došlo ke zlepšení i fyzického zdraví, neboť s rostoucím množstvím času stráveného v přírodě se zvýšila i frekvence sportu, který byl prováděn v přírodě. (KRAS, KEENAN, 2023)

V navazujícím o rok později (2021) publikovaném příspěvku „A More Open Outdoors“, Marcela M. Medina, koordinátorka ochrany přírody pro The Nature Conservancy v New Yorku, pojednává o tom, komu by měly parky sloužit a usiluje o to, aby zlepšila přístup do přírody v rezervacích. Vzpomíná také na to, jak v dětství žila na farmě v Ekvádoru, a jak se její vztah k přírodě po příchodu do New Yorku rozpojil, možná právě kvůli chybějící vegetaci a možnosti trávit čas v přírodě. (MACHADO, 2021)

4.2.2 The World Wildlife

Ve vybraném časovém období najdeme v periodiku WWF jeden příspěvek popisující propojení lesa a lidského zdraví. Jedná o článek s titulkem „Healing Forests: The Forest-Human Health Connection“ vydaný na podzim 2020. Manažerka časopisu Annika Terrana, která studovala spojení mezi životním prostředím a lidským zdravím popisuje, jak je toto propojení významné. "Tolik zhoršování životního prostředí, které jsem viděla, bylo úzce spojeno se zjevnými cykly lidského blahobytu a chudoby", tvrdí. Např. pokračující narušování přírody na břehu Viktoriina jezera v Keni zasáhlo místní komunitu, což nakonec vedlo k následným hrozbám odlesňování a šíření infekčních chorob, jako je HIV a malárie. V době, kdy článek vyšel taktéž zdůrazňuje pandemii COVID-19 a pochopení základní vazby mezi nemocí a odlesňováním. A. Terrana stála v čele iniciativy „Forests and Health“ a ve spolupráci s největší světovou zdravotnickou společností Johnson & Johnson si klade za cíl zdokumentovat, jak může odlesňování zhoršit lidské zdraví a ekonomiky, a co pro to můžeme udělat.

Dále popisuje příklad z Malajsie, kde byly vykáceny obrovské pásy lesů, aby se uvolnilo místo pro plantáže palmového oleje, ale to mělo negativní dopad na zdraví místních obyvatelů. Region se proto pevně zavázal zastavit odlesňování a doufá tak, že ukáže, jak může ochrana lesů sloužit jako preventivní lék pro zamezení propuknutí některých nemocí. (DEROUIN, 2020)

4.2.3 The Scientific American

Červencový článek z roku 2017 „How Cities Could Save Us“ se zaměřuje na vytvoření udržitelných měst. Ty jsou podle článku motory inovací a podnikatelské energie a to, jak architekti přetvářejí městskou krajinu a jak navrhují růst, ovlivní budoucnost života mnoha obyvatel. Článek to vysloveně nepopisuje, ale k vytvoření udržitelných měst bezpochyby patří i zeleň ve městech. (MCDONOUGH, 2017)

Rokem 2020 začíná pandemie covid 19 a to se odráží i v publikovaných člancích The Scientific American. V srpnovém vydání popisuje, jak se změnil přístup lidí k přírodě během pandemie. Během tohoto roku tráví spousta lidí více času venku, „obdivují květiny a poslouchají ptáky, kterých si možná v minulosti ani nevšimli“. Článek „Lessons from the Natural World“ také odhaluje, že se můžeme naučit dovednosti pro přežití v pandemii od jiných živočišných druhů a můžeme se poučit i z historie. (HELMUTH, 2020)

5 VNÍMÁNÍ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Lidé vnímají životní prostředí, ve kterém žijí různými způsoby. Existuje mnoho vnímaných prvků a vztahů, jak je vidí a chápou různí lidé, v různých časech a na různých místech. ŽP působí na všechny naše smysly a to, jakým způsobem člověk životní prostředí vnímá, se odráží na tom, jak toto prostředí formuje. Člověk se rozhoduje spíše podle vnímaných podmínek a vztahů než podle externě definovaných objektivních podmínek. Pohledy lidí na ŽP se mění také v závislosti na kultuře. (WHYTE, 1977 str. 11)

Existuje mnoho definic ⁷životního prostředí. Podle Ingolda (2000) je důležité upřesnit, že životní prostředí je relativní pojem v závislosti na tom, čím toto prostředí je. Ať už vědomě či nevědomě, životní prostředí ohraničujeme. Větší pozornost věnujeme našemu bezprostřednímu okolí, které pokládáme za výhradní prostor našich aktivit, zatímco periferie, které nejsou centrem našeho životního prostředí např. skládka, nám jsou lhostejné. (ČERNOUŠEK, 1986 str. 99-113)

Také na rozdíl od konceptu přírody, který lidské jedince vyčleňuje a může existovat i bez jejich přítomnosti, životní prostředí se vyvíjí ve vztahu k lidskému jedinci a je tvořeno aktivitami živých organismů. (INGOLD, 2002 str. 20)

5.1 ČESKÉ PUBLIKACE

Z českých vybraných časopisů dané téma popisuje ve svých článcích Fórum ochrany přírody a Vesmír.

5.1.1 Fórum ochrany přírody

České periodikum Fórum ochrany přírody se zaměřuje především na popis vztahu jedince s přírodou, a jak člověk vnímá životní prostředí.

⁷ V Českém zákoně č. 17/1992 Sb. o životním prostředí, je životní prostředí definováno jako „vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.“

Autorem několika příspěvků z roku 2019, které periodikum publikuje, je Jan Krajhanzl. V prvním článku uvádí „pár postřehů a tipů“ české ochrany přírody a komunikace s veřejností. Tvrdí, že komunikace je hlavním prostředkem k dosažení účinné a úspěšné ochrany přírody. I přes to, že výsledky veřejného mínění ukázaly, že Česká republika je zemí chalupářů, houbařů a zahrádkářů a lidé tráví čas v přírodě rádi, s přírodou souzní a respektují ji, v dlouhodobém horizontu vztah veřejnosti s ochranou přírody upadá.

Dle Krajhanzla se projevuje, že v České republice chybí stanovený obor i odborníci, kteří by se zabývali vysloveně komunikací s veřejností v rámci ochrany přírody. Článek pokládá čtyři základní otázky, které autor pokládá za klíčový faktor pro zlepšení komunikace s veřejností. Otázky a následné odpovědi rozebírají jaký je cíl ochrany přírody, kdo jsou cílové skupiny a čím je oslovit. V závěru příspěvek popisuje výhledy do budoucna, kdy autor vyzývá, aby se ochrana přírody pokusila o změnu skrze aktivní oslovení veřejnosti. (KRAJHANZL, 2019)

Další článek ve stejném vydání pojednává o vztahu Čechů k přírodě. Z článku je patrné, že více než tři čtvrtiny dotazovaných lidí považuje myšlenky na přírodu sobě blízké, více než 80 % vnímá poškozování přírody jako problém a přeje si, aby se tento problém řešil. Z textu také vyplývá, že české veřejnosti na přírodě záleží, ale ukazuje se problematika vztahu k divoké přírodě, která se lidem nelíbí esteticky. Stephen R. Kellert během let 1973-1976 vymezil typologii ve své studii základní postoje Americké veřejnosti ke zvířatům, která byla publikována v roce 1984. Mezi 9 základních postojů zařadil i estetickou hodnotu. (KELLERT, 1984 str. 179) Jan Krajhanzl zmiňuje také problém neznalosti základních pojmů jako je např. Natura 2000, biodiverzita, nika apod.

5.1.2 Vesmír

Časopis Vesmír v dubnu 2017 publikoval příspěvek, jehož autorem je profesor David Storch, který se soustředí na potíže spojené s divokou přírodou. Explikuje, že i divoká příroda je lidským vlivem zasažena a ptá se, jak zacházet s interakcí člověk-příroda a do jaké míry přírodu-divočinu usměrňovat, aby zůstala zachována. To závisí také na tom, jak člověk hodnotu přírody vnímá.

Kellert prezentuje ve své studii různé výsledky, které naznačují značný zájem veřejnosti o zvířata a ochotu podporovat ochranu volně žijících zvířat v USA. Na druhou stranu byla zjištěna značná rozdílnost a rozporuplnost postojů, vnímání a znalostí o zvířatech mezi různými skupinami americké společnosti. Přesto, že byl zjištěn jistý základ náklonnosti a zájmu americké populace o zvířata, zdá se, že je zapotřebí, aby se tato orientace užitečně rozšířila a zahrnula více biologických znalostí a citlivého etologického cítění ke zvířatům. (KELLERT, 1984)

Další výzkum v roce 2002 autoři navrhli tak, aby překonal určitá omezení předchozího výzkumu, který byl proveden Kellertem, ten byl dle autorů Zinna a Pierce do značné míry empiricky řízený a omezený. Pokouší se tedy o vysvětlení lidského myšlení a chování v kontextu divoké přírody. V souladu s předchozím výzkumem bylo zjištěno, že skupiny se lišily v pohlaví. (ZINN, PIERCE 2002)

V roce 2004 byl proveden Severoamerickými státními úřady, v reakci na zvyšující se konflikt divokých zvířat s lidmi, průzkum hodnotové orientace lidí na divokou přírodu. Rozlišeny byly dvě kategorie dominance a mutualismu na základě, kterých byly rozlišeny čtyři skupiny lidí. Ty se lišily svým geografickým rozložením, postoji a chováním k volně žijícím živočichům. Odhalením bylo, jak mohou hodnotové orientace vytvářet konflikty v otázkách volně žijících zvířat, a to lze využít k několika účelům do budoucna: strukturování zapojení veřejnosti, pochopení profese divoké přírody a jejích institucí, předvídání konfliktů mezi zúčastněnými stranami a reakce na ně, usnadnění spolupráce v rámci partnerství, předvídání a plánování budoucnosti. (TELL, MANFREDO, 2010)

O dva roky později (2019) červencový odborný článek charakterizuje vztah mezi neuronální mozkovou aktivitou a vnějším prostředím. Eduard Kelemen představuje tři způsoby, jak interpretovat vztah neuronové aktivity a prostředí.

V prosincovém vydání Dagmar Zádřapová popisuje negativní antropogenní vlivy na přírodu, zmiňuje snižování druhové rozmanitosti i pokles genetické variability. Titulek článku „Na klimatickou změnu od lesa“ vysvětluje princip hospodaření v lesích, které zahrnuje i kácení. V textu zmiňuje obavy, že klimatická změna by mohla úbytek lesů urychlit, např. rychlé změny teplot by mohly vést ke ztrátám genotypů adaptovaných na chladné podmínky, a tedy ke ztrátám v celkové genetické variabilitě populací.

Tento článek explicitně vztah jedince a jeho vnímání přírody nepopisuje. (ZÁDRAPOVÁ, 2019)

Zmíněný vztah jedince k přírodě je popsán následující rok 2020, ve článku, kde je představena encyklika papeže Františka Laudato si'. Publikace knihy v roce 2015 měla za následek posílení zájmu o environmentální problematiku. Ačkoli byl vztah k přírodě výrazným teologickým tématem již mnohem dříve, papež František vyslal věřícím jasný signál: péče o přírodu je pevnou součástí křesťanské odpovědnosti za svět.

Z jiného, politického pohledu rozebírá veřejnost a klimatickou změnu v březnovém článku roku 2020 Jan Matys, který zdůrazňuje, postoj tehdejšího prezidenta Miloše Zemana, který popírá vliv člověka na klima. Tehdejší předseda senátu Jaroslav Kubera připustil alespoň růst průměrné teploty, který zapříčiňuje tání ledovců, sucho a vzestup mořské hladiny.

5.2 ZAHRANIČNÍ PUBLIKACE:

5.2.1 The Nature Conservancy

V příspěvcích ze srpna 2017 a března 2018 oba autoři popisují své vzpomínky na přírodu z minulosti a poukazují na rozdílné pocity, které se jim se vzpomínkami pojí. Joe Kiesecker v srpnovém článku popisuje, jak na začátku 90. let prozkoumával národní pastviny Pawnee National Grassland u užíval si výhledy východního Colorada. Když se však na místo vrátil v roce 2007, místo se změnilo kvůli výstavbě větrných turbín a těžbě zemního plynu.

Zatímco v březnovém článku 2018 Larry Clemens vzpomíná na své dětství na farmě v Indianě, kde si vybudoval kladný a respektující vztah k přírodě. V článku popisuje, že být farmářem, jinými slovy, znamená být zakořeněný v zemi. „Země je váš domov a vy ji chcete chránit.“ Oba autoři sdílí a ukazují čtenářům své propojení s přírodou.

5.2.2 Scientific American

Environmentálně psychologický článek z listopadu 2018 s titulkem „Flooding the Senses“ pojednává o ⁸proenvironmentálním chování a studii, která byla provedena na vysoké škole v Taiwanu. Autoři Yingying Sun a Ziqiang Han zjistili, že lidé považují klimatickou změnu za příliš vzdálenou a abstraktní a vizualizace klimatických změn, by proto mohla lidi podnítit, aby jednali a podpořili tak své proenvironmentální chování. Zúčastnilo se 93 vysokoškoláků, kteří byli požádáni o přečtení zprávy o událostech souvisejících se změnou klimatu. 62 účastníků mělo poté za úkol napsat, jak by takové jevy mohly ovlivnit jejich budoucí životy. Polovina lidí v této skupině byla instruována, aby si takové scénáře podrobně představili, včetně konkrétních jedinců a prostředí. Zbývajících 31 studentů fungovalo jako kontrolní skupina. Všichni účastníci následně ohodnotili, jak vnímali riziko změny klimatu, při čemž vyšlo najevo, že jedinci, kteří byli požádáni, aby si představili podrobné scénáře, reagovali, že je pravděpodobné, že klimatická změna má zásadní dopady na svět, oproti těm, kteří tak neučinili. (SUN, HAN, 2018)

Výsledky byly později potvrzeny v opakovaném experimentu. Jedinci v prvním experimentu, kteří si vizualizovali dopady změny klimatu, následně řekli, že budou používat klimatizaci způsobem, který šetří energii. Ve druhém experimentu se téměř dvě třetiny lidí z první skupiny se přihlásily k pomoci s úklidem pláže, ve srovnání se 43 procenty ve druhé skupině. (CHIOU, 2020)

Autoři výzkumu tvrdí, že zjištění by mohla být použita ke zvýšení veřejného zájmu o změně klimatu. Navrhují například, že zprávy o tomto jevu by mohly obsahovat živé popisy dopadů klimatické změny na životy lidí a žádat čtenáře, aby si představili, jak takové dopady zažívají. Dalším způsobem, jak uvést výzkum do praxe, by bylo mít v místních vědeckých muzeích ukázky důsledků změny klimatu ve virtuální realitě. (tamt.)

Proenvironmentální chování se také může lišit v závislosti na kultuře. Výzkum chování v oblasti udržitelnosti vychází z předpokladu, že zvýšení osobních obav o životní prostředí povede ke zvýšení proenvironmentálního chování. Tato studie zkoumala, zdali tento

⁸ „Proenvironmentální chování je takové chování, které je obecně v kontextu dané společnosti hodnoceno jako chování šetrné k přírodě.“ (KRAJHANZL, 2010 str. 244)

předpoklad platí spíše pro individualistické kultury než pro kultury kolektivistické. Závěrem je, že mnoho environmentálních problémů, které postihují Zemi, představují jednu z největších výzev pro lidstvo a pokud se lidské chování nezmění tak, aby těmto výzvám čelilo, budou lidé čelit stále katastrofálnějším následkům. Výzkum předkládá kulturní pohled na otázku, jak se mohou lišit psychologické základy chování lidí v různých zemích. Pochopení kultury je zásadním krokem k pochopení způsobu řešení globálních environmentálních problémů. (EOM, et. al., 2016)

Dubnový článek čtenáře informuje o novém přírodopisném dokumentárním seriálu *Our Planet*, který bude uveden na platformě Netflix. Tento seriál zdůrazňuje, že není dostatečné dívat se pouze na fotografie a sledovat přírodu na Zemi, ale je nutné pochopit, jak ji lidé ovlivňují. (GAWRYLEWSKI, 2019)

6 KULTURA A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Kultura hraje v EP význačnou roli, neboť interakce mezi člověkem a prostředím, které EP zkoumá, jsou vázány na kulturu. Bylo provedeno několik studií, které dokazují, jak může mezikulturní perspektiva obohatit výzkum EP. Např. Tam a Chan (2017) chápou lidské chování nejen jako výsledek rolí jednotlivců a fyzického prostředí, ale také vlivu sociokulturních kontextů.

Díky této perspektivě mohou výzkumníci zkoumat, zda se psychologické procesy, týkající se interakce člověka s jeho prostředím liší, či nikoli v různých společnostech a kulturách. Rozšíření mezinárodního záběru environmentální psychologie zaznamenal jako klíčový trend Daniel Stokols. (STOKOLS, 1995)

Zaměření na kulturu umožňuje také výzkumníkům v oblasti environmentální psychologie vytvořit soubor poznatků, který je reprezentativní pro celé lidstvo, namísto čistě západního souboru poznatků. (ARNETT, 2008 a BERRY, 2013) Takto vytvořené teorie environmentální psychologie by měly být lépe připraveny k praktickému využití při aplikaci na konkrétní populaci, i na populace v odlišných kulturách.

Oproti zahraničním časopisům, vybrané české popularizační časopisy téma provázanosti lidské kultury s životním prostředím ve svých příspěvcích nezahrnují.

6.1 ZAHRANIČNÍ PUBLIKACE

6.1.1 The Nature Conservancy

V časopise The Nature Conservancy najdeme dva články, které pojednávají o domorodých kmenech, jejichž kultura je spojena s přírodou a bez kultury nemohou žít. V obou člancích je popsáno, jak jim vládní orgány, podněty jejich kultury vzaly, a lidé tak nemohli vykonávat své tradice.

První listopadový článek z roku 2020 popisuje domorodé kmény v Kalifornii, které ožívují prastaré umění řízeného vypalování. Pro kmény Yurok, Karuk a Hoopa v severní

Kalifornii jsou lidmi řízené požáry na jejich územích životně důležité. Podporují růst zdrojů potravy, např. žaludy, a materiálů pro pletení tradičních košíků, jako je líska.

Po většinu 20. století se však politika USA řídila strategií potlačování požárů, za účelem chránit povodí, obce a komerční zásoby dřeva. „Bez možnosti svobodně se zapojit do našich praktik vypalování kultury, ztrácíme svou kulturu,“ vypovídá v článku Bill Tripp, ředitel přírodních zdrojů a environmentální politiky kmene Karuk. Lidé také přichází o potravinové zdroje, o kulturu. V roce 2013 však komunita začala spolupracovat s Kalifornským ministerstvem lesnictví a požární ochrany na vypalování pozemků předků kmene Yuroku. Kultura tak byla po mnoha letech obnovena a obyvatelé mohou pokračovat ve svých tradicích. (BUONO, 2020)

Druhý článek, publikovaný o rok později (2022), s titulkem „Coming home“ pojednává o Lucille Contreras, která se rozhodla znovu propojit svou komunitu Lipan Apache s její kulturou, a to přivedením bizonů zpět do texaské indiánské země. Contreras založila v roce 2020 projekt s vizí vytvoření místa, kde by domorodí obyvatelé mohli praktikovat svoji kulturu. Jejich kultura byla kdysi silně propojena s buvolou, ale toto spojení se vlivem genocidy, chudoby i nucenému přesídlení, pomalu vytrácelo. Nyní se Contreras snaží v rámci svého projektu obnovit tradiční zvyky a kulturu. (BADDOUR, 2022)

6.1.2 World Wildlife

Organizace World wildlife se snaží lidem prostřednictvím tří analyzovaných publikovaných článků pomoci žít s divokými zvířaty v harmonii a zachovat původní kulturu i tradice.

Ať už se jedná Národní park Copo v Argentině (2017), kde miliony lidí závisí svým životním na lokálních přírodních zdrojích, předcházení konfliktu mezi lidmi a slony v Botswaně (2018), či článek popisující souvislost lidského zdraví s lesem (2020), kde autorka Annika Terrana vyslovila spojení mezi životním prostředím a lidským zdravím. "Tolik zhoršování životního prostředí, které jsem viděla, bylo úzce spojeno se zjevnými cykly lidského blahobytu a chudoby," vypovídá. Poslední rok a půl stála Terrana v čele iniciativy Forests and Health ve spolupráci s největší světovou zdravotnickou společností Johnson & Johnson. Tříletá iniciativa si klade za cíl zdokumentovat, jak může odlesňování podkopat lidské zdraví a ekonomiky a jak můžeme zlepšit úsilí o omezení budoucích propuknutí nemocí. Terrana a její tým se zpočátku zaměřují na Sabah v Malajsii, na region, kde byly vykáceny obrovské pásy lesů, aby se uvolnilo místo pro plantáže palmového oleje, ale také na region, který se nedávno pevně zavázal zastavit odlesňování. Cílem je ukázat, jak může ochrana lesů sloužit jako preventivní lék pro nás všechny. Již více než sto let vědci zkoumají vztah mezi zdravím lidí a zvířat a v poslední době i mezi lidmi, zvířaty a zdravím i stabilitou životního prostředí. Přístupy k veřejnému zdraví, které zohledňují tato propojení, se často označují jako přístupy planetárního zdraví. WWF a iniciativa Johnson & Johnson's Forests and Health přebírá koncept planetárního zdraví a snaží se prosazovat mezioborová řešení na v oblasti ochrany lesů a veřejného zdraví. Všechny tyto příspěvky v časopisu WWF poukazují na propojení a závislost člověka na přírodě.

6.1.3 Scientific American

Periodikum Scientific American popisuje v květnovém článku roku 2022 s titulkem Designing for life, domorodou komunitu v povodí Amazonky, která brání své území před dřevorubci. Domorodá komunita ukazuje lidem, jak žít s přírodou v souladu, nikoliv bez ní. I tento článek tedy zdůrazňuje propojení člověk-příroda. (SCHNEIDER, 2022)

7 ZÁVEREČNÉ SROVNÁNÍ

V této bakalářské práci byly popsány témata EP, které byly na základě nalezených článků, v českých i zahraničních periodikách, rozděleny do 4 kategorií.

První kategorie zahrnuje téma dětí a životního prostředí, které bylo z vybraných českých časopisů nalezeno pouze v časopise Nika, kde jsou popularizovány především projekty, které usilují o to, aby děti trávily více času v přírodě. V zahraničních časopisech je toto téma obsaženo v periodiku The Nature Conservancy, kde přímo najdeme odkaz na environmentálně psychologický výzkum, i několik dalších příspěvků. Zmínka o tomto tématu je i v časopise Scientific American. Dalo by se tedy říct, že téma dětí a ŽP v českém přírodovědném světě je, ačkoliv méně než v zahraničních publikacích.

To, jak dospělý jedinec vnímá životní prostředí rozvádí české časopisy Fórum ochrany přírody a Vesmír. Paralelně tak popisují toto téma i zahraniční časopisy The Nature Conservancy a Scientific American. Toto téma je v časopisech reflektováno pravděpodobně za účelem přiblížení veřejnosti různé pohledy na ŽP a následné dopady percepce ŽP na chování a vztah k přírodě.

Dále bylo analyzováno téma zeleň ve městech, které najdeme nejvíce v českém časopise Nika, ačkoliv český časopis popisuje zpravidla příklady zahraničních zelených měst. Fórum ochrany přírody, stejně jako zahraniční periodikum WWF toto téma nepopisuje. Vesmír uvádí jeden příspěvek, kde je zmíněné téma nepřímo vysloveno. Zahraniční časopis The Nature Conservancy pojednává o konkrétních příkladech lokálních měst, zatímco Scientific American popisuje funkci udržitelných měst, která zahrnuje i zeleň ve městech. Možným cílem publikovaných příspěvků je také upozornění na stále častější fenomén tepelného městského ostrova.

Pandemie COVID – 19 se odráží v publikovaných člancích zahraničních časopisů. Všechny v nejméně jednom článku poukazují na důležitou roli přírody v tomto období a její blahodárné účinky na lidskou psychiku. Vybrané české přírodovědné časopisy pandemii z hlediska EP nezmiňují a dalo by se tedy říct, že tato událost neměla vliv na obsah publikovaných příspěvků.

Z mých zjištění vyplývá, že EP se v českých i zahraničních ochranářských přírodovědných časopisech vyskytuje, avšak obsah i frekvence jejího zobrazení se liší, jak v jednotlivých českých časopisech, tak i mezi českými a zahraničními časopisy. Je zřejmé, že v zahraničních přírodovědných časopisech jsou témata EP přítomny častěji, a především popsány více explicitně. To může být zapříčiněno mimo jiné tím, že EP je ve veřejném povědomí po delší dobu než v České republice, neboť tento obor se u nás rozšířil pravděpodobně až s publikací knihy Michala Černouška v roce 1986, zatímco v zahraničí se EP popularizovala i díky rozvinutí oboru architektonické či behaviorální psychologie, které zohledňovaly environmentálně psychologické prvky již v 60. letech 20. století.

Dalším důvodem, proč je EP v zahraničních časopisech více frekventovaná, může být také větší akceptace společenskovedních poznatků v ochranářských kruzích, zatímco u nás je ochrana přírody pořád převážně technická disciplína, do které se psychologie nedostává v takové míře jako v zahraničí.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANZENBACHER, Arno. Úvod do filozofie. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-25414-4.

ARNETT, Jeffrey. The neglected 95 %: Why American psychology needs to become less American [online]. American Psychological Association: American Psychologist, 63(7), 602–614. 2008. [cit. 2024-01-17]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.63.7.602>

BADDOUR, Dylan. Coming Home. The Nature Conservancy [online].11/2022, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://www.nature.org/en-us/magazine/magazine-articles/texas-buffalo-project/>

BARKER, G. Roger. Explorations in Ecological Psychology [online]. American Psychologist 20(1), 1965 [cit. 2024-01-11]. Dostupné z: <https://www.scribd.com/document/343588030/1965-Explorations-in-Ecological-Psychology>

BELL, Paul A., GREENE, Thomas C., FISHER, Jeffrey D., BAUM, Andrew: Environmental psychology. Belmont, CA: Thomson / Wadsworth, 2001. ISBN 0-15–508064-4.

BERRY, John. Achieving a global psychology [online]. American Psychological Association: Canadian Psychology / Psychologie canadienne, 54(1), 55–61. 2013. [cit. 2024-01-17]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/a0031246>

BOBŮRKOVÁ, Eva. Chytrý písek: Seznam kroků, které je třeba na cestě k proměně v chytré město udělat, by vydal na knihu. Vesmír [online]. 02/2017 [cit. 2023-12-17]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2017/>

BUONO, Page. Quiet Fire. The Nature Conservancy [online].11/2020, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://www.nature.org/en-us/magazine/magazine-articles/indigenous-controlled-burns-california/>

CASSIDY, Tony. Environmental psychology: Behaviour and Experience in Context. Hove: Psychology Press, 1997. ISBN 0-86377-480-6.

CRAWFORD, Amy. America Outdoors. The Nature Conservancy [online]. 11/2020, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://www.nature.org/en-us/magazine/magazine-articles/great-american-outdoors-act/>

CRISP, Roger a HOOKER, Brad. Well-being and Morality: Essays in Honour of James Griffin. Oxford: Clarendon Press, 2000. ISBN 0-19-823584-4.

ČECHOVÁ, Kateřina. Lisabon, zelené město u Atlantského oceánu. Nika [online]. 09/2020, 30-33 [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <https://www.nika-casopis.cz/data/files/20-09.pdf>

ČECHOVÁ, Kateřina. Milano, město zeleně na konstrukci. Nika [online]. 07/2019, 24-27 [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <https://www.nika-casopis.cz/data/files/19-06.pdf>

ČECHOVÁ, Kateřina. Vertikální zahrady jako východisko pro přelidněná místa. Nika [online]. 06/2017, 28 [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <https://www.nika-casopis.cz/data/files/17-06.pdf>

ČERNOUŠEK, Michal. Psychologie životního prostředí. Praha: Horizont. 1986. Malá moderní encyklopedie.

DEROUIN, Sarah. Healing Forests: The Forest-Human Health Connection. World Wildlife [online]. Podzim /2020, [cit. 2024-01-22]. Dostupné z: <https://www.worldwildlife.org/magazine/issues/fall-2020/articles/healing-forests>

DU NANN WINTER, Deborah a Susan M. KOGER. Psychologie environmentálních problémů. Přeložil Jiří FOLTÝN. Praha: Portál. 2009 ISBN 978-80-7367-593-6.

EOM, K., Kim, H. S., SHERMAN, D. K., a ISHII, K. Cultural Variability in the Link Between Environmental Concern and Support for Environmental Action [online]. *Psychological Science*, 27(10), 1331-1339. 2016. [cit. 2024-01-15] Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/09567976166660078>

FEYRABEND, Paul. *Against Method*. Londýn: Verso, 1993. ISBN 0-86091-646-4.

FIEGL, Amanda. Keepers of Great Bear. *The Nature Conservancy* [online]. 02/2017, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://www.nature.org/en-us/magazine/magazine-articles/keepers-of-great-bear/>

FJØRTOFT, Ingunn. Landscape as Playscape: The Effects of Natural Environments on Children's Play and Motor Development. [online] *University of Colorado Boulder: Children, Youth and Environments* 14(2): 21-44. 2004. [cit. 2024-01-17] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/252182057_Landscape_as_Playscape_The_Effects_of_Natural_Environments_on_Children's_Play_and_Motor_Development

FÓRUM OCHRANY PŘÍRODY [online], 2014- [cit. 2023-11-11]. Liběchov: Fórum ochrany přírody. ISSN 2336-5056. Dostupné z: <https://www.casopis.forumochranyprirody.cz>

GAWRYLEWSKI, Andrea. Our Planet. *Scientific American* [online]. 04/2019, [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://eds.p.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=5&sid=d189ec4a-02d2-4371-bdbb-f0bdde58937a%40redis&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHN0aWImYXV0aHR5cGU9c2hpYiZsYW5nPWZzJnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=135327804&db=asn>

GIDLÖF-GUNNARSSON, Anita a ÖHRSTROÖM, Evy. Noise and well-being in urban residential environments: The potential role of perceived availability to nearby green areas [online]. Göteborg: The Sahlgrenska Academy at Göteborg University, Department of Occupational and Environmental Medicine. 2007. [cit. 2024-01-19] Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204607000722> –

GIFFORD, Robert. Environmental psychology: principles and practice. 2th ed. Boston: Allyn & Bacon, 1997. ISBN 0-205-18941-5.

GONZALEZ, Jaime. Nature Every Day. The Nature Conservancy [online].03/2019, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://www.nature.org/en-us/magazine/magazine-articles/nature-every-day/>

HEERWAGEN, Judith, G. ORIAN. The psychological aspects of windows and window design. Proceedings of 21st annual conference of the Environmental Design Research Association. [online] Oklahoma City: EDRA. 1990. [cit. 2024-01-17] Dostupné z: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=SY_tFXAAAAAJ&citation_for_view=SY_tFXAAAAAJ:4TOpqqG69KYC

HELMUTH, Laura. Lessons from the Natural World. Scientific American [online]. 08/2020, [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://eds.p.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=2&sid=7056284c-c54c-4307-9658-af1db90ce366%40redis&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHNoaWImYXV0aHR5cGU9c2hpYiZsYW5nPWZJnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=144469946&db=asn>

HELMUTH, Laura. Transition Times. Scientific American [online]. 06/2022, [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://publications.ebsco.com/?custId=s7108593&groupId=main&profileId=pfui&orderBy=relevance&search=Scientific%20American&searchtype=contains>

HUGSI, Tisková zpráva: Praha je 13. nejzelenějším městem světa, v indexu HUGSI porazila i Vídeň! [online]. 2020 [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: https://tichemesto.cz/wp-content/themes/tichemesto/docs/TZ_Praha_je_13_nejzelenejsim_mestem_sveta_v_indexu_HUGSI_porazila_i_Viden.pdf

HUNT, Morton. Dějiny psychologie. Praha: Portál, 2000.

CHAWLA, Louise. Benefits of Nature Contact for Children. New York: Sage Publications: Journal of Planning Literature, 2015. DOI: 10.1177/0885412215595441

CHIOU, Wen-Bin. Using Episodic Future Thinking to Pre- Experience Climate Change Increases Pro- Environmental Behavior [online]. Sage Publishing: Environment and Behavior Vol. 52(1) 60–81. 2020 [cit. 2024-01-23]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0013916518790590>

CHOLDIN, Harvey M. Review of Overcrowding in the Household: An Analysis of Determinants and Effects., by W. R. Gove & M. Hughes. Contemporary Sociology, 14(3), 409–410. 1985. [cit. 2024-01-19] Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2071389>

INGOLD, Tim. The Perception of the Environment: Essays on livelihood dwelling and skill. Taylor & Francis e-Library, 2002. ISBN 0-203-46602-0.

KABISCH, Nadja a HAASE, Dagmar. Diversifying European agglomerations: evidence of urban population trends for the 21st century [online]. Popul. Space Place, 17: 236-253. 2011. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/psp.600>

KÁBRT, Jan a KÁBRT, Jan. Lexicon medicum. Třetí, doplněné a přepracované vydání. Praha: Galén, 2015. ISBN 978-80-7492-200-8.

KELLERT, R. Stephen. American Attitudes Toward and Knowledge of Animals: An Update [online]. Washington, DC: The Humane Society of the United States, 1984. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: https://research.ncsu.edu/ges/files/2014/03/Kellert1984_AtitudesUpdate.pdf

KRAJHANZL, Jan a JEŽKOVÁ, Tereza. Děti a příroda: prožívání a zkušenosti. [pdf]. Praha. 2005. V rámci projektu Vav: Výzkum odcizení člověka přírodě.

KRAJHANZL, Jan. Česká ochrana přírody a komunikace s veřejností: pár postřehů a tipů. Fórum ochrany přírody [online]. 02/2019, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://www.casopis.forumochranyprirody.cz/magazin/analyzy-komentare/ceska-ochrana-prirody-a-komunikace-s-verejnosti-par-postrehu-a-tipu>

KRAJHANZL, Jan. Environmentální a proenvironmentální chování [online]. Brno: Masarykova univerzita, MSD: 251-274. 2010. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2011/36/36/texty/cze/karajhanzl.pdf>

KRAJHANZL, Jan. Úvod do environmentální výchovy a globální rozvojové výchovy: soubor učebních textů [online]. Lipka, 2012 [cit. 2023-12-13]. Dostupné z: https://www.academia.edu/3417012/Děti_a_př%C3%ADroda_obdob%C3%AD_dětského_vývoje_z_hlediska_environmentáln%C3%AD_výchovy

KRAS, Nicole a KEENAN, Jennifer. The Influence of Nature on Well-Being During the COVID-19 Pandemic: Views From New England Island Residents [online]. *Island Studies Journal*, 18(2). 2023. [cit. 2024-01-17] Dostupné z: <https://doi.org/10.24043/isj.420>

KUO, E. Frances, SULLIVAN, C. William. Environment and Crime in the Inner City: Does Vegetation Reduce Crime? [online]. Sage Publications: *Environment and Behavior*, Vol. 33 No. 3., 343-348. 2001. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/00139165013333002>

LI Dongying, SULLIVAN C. William. Impact of views to school landscapes on recovery from stress and mental fatigue. Amsterdam: Elsevier: *Landscape and Urban Planning* 148, str. 149–158, 2016.

LOUV, Richard. *Last Child in the Woods: Saving Our Children from Nature-Deficit Disorder*. Londýn: Atlantic Books. 2005. ISBN 978-1-84887-083-3.

MACHANDO, Amanda. A More Open Outdoors. *The Nature Conservancy* [online]. 08/2021, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://www.nature.org/en-us/magazine/magazine-articles/marcela-maldonado/>

MATYS, Jan. Veřejnost a klimatická změna. *Vesmír* [online] 03/02/2020, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2020/>

MCDONOUGH, William. How Cities Could Save Us. Scientific American [online]. 07/2017, [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://eds.p.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=4&sid=afe708be-68e2-46fd-93ed-374141e4e37f%40redis&bdata=JkF1dGhUeXB1PWlwLHNoaWImYXV0aHR5cGU9c2hpYiZsYW5nPWZJbnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=123611372&db=asn>

MILTON, Simon. The London Plan. Londýn: Greater London Authority. 2011. ISBN 978-1 84781-451-7.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MOORE, Robin C. Childhood's Domain [online]. Oxford: Routledge, 2018. [cit. 2024-01-09]. ISBN: 978-1-351-27384-8.

NIKA: časopis pro ochranu přírody a životního prostředí [online], 1980- [cit. 2024-01-23]. Praha: Český svaz ochránců přírody Nika, 86. ZO. ISSN 0862-514X. Dostupné z: <https://www.nika-casopis.cz/archiv/default.aspx>

NORTHEASTERN FOREST EXPERIMENT STATION. Children, nature, and the urban environment: proceedings of a symposium-fair. Gen. Tech. Rep. NE-30 [online]. Upper Darby, PA: U.S. Department of Agriculture, Forest Service. 1977. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.nrs.fs.usda.gov/pubs/gtr/gtr_ne30/gtr_ne30.pdf

SCIENTIFIC AMERICAN SCIENTIFIC [online], 1845- [cit. 2024-01-09]. New York: Munn & Co. ISSN 0036-8733. Dostupné z: <https://www.scientificamerican.com/archive/issues/2020s/>

SCHNEIDER, Comandulli Carolina. Designing for Life. Scientific American [online]. 05/2022, [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://eds.p.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=4&sid=c0c85087-5875-44ab-8b7c-5376289c5e97%40redis&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHNNoaWImYXV0aHR5cGU9c2hpYiZsYW5nPWZJnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=156173259&db=asn>

SKÁLA, Pavel. Základní problémy psychologické ekologie člověka [online]. Praha, 2008. Doktorská disertace. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Školitelka Alice KLIKOVÁ [cit. 2024-11-15]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/6681/140049134.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

STEG, Linda, A. E. van den BERG a Judith I. M. de GROOT. Environmental psychology: an introduction, 2nd Edition [pdf]. Ontario M4P 2Y3, Canada: John Wiley & Sons Ltd, 2019. ISBN 9781119241041.

STOKOLS, Daniel. The paradox of environmental psychology [online]. American Psychological Association: American Psychologist, 50(10), 821–837. 1995. [cit. 2024-01-19] Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.50.10.821>

STRAND, Ginger. First Line of Defense. The Nature Conservancy [online]. 09/2018, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://www.nature.org/en-us/magazine/magazine-articles/first-line-of-defense/>

SUN, Yingying, HAN Ziqiang. Climate Change Risk Perception in Taiwan: Correlation with Individual and Societal Factors [online]. MDPI: International journal of environmental research and public health, 15(1), 91. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/ijerph15010091>

TAM, Kim-Pong a CHAN Hoi-Wing. Environmental concern has a weaker association with pro-environmental behavior in some societies than others: A cross-cultural psychology perspective [online]. Hong Kong: The Hong Kong University of Science and Technology. 2017. [cit. 2024-01-19] Dostupné z: <https://1url.cz/aufiN>

TELL, L. Tara a MANFREDO, J. Michael. Understanding the Diversity of Public Interests in Wildlife Conservation [online]. Conservation Biology 24, no. 1: 128–39. 2010. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40419638?seq=1>

THE NATURE CONSERVANCY [online], 1951- [cit. 2024-01-23]. Virginia: The Nature Conservancy. ISSN 1540-2428. ISSN 8756-7792. Dostupné z: <https://www.nature.org/en-us/magazine/magazine-articles/>

ULRICH, S. Roger. Health Benefits of Gardens in Hospitals [online]. Texas A & M University: Colleges of Architecture and Medicine. 2002. [cit. 2024-01-24] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/252307449_Health_Benefits_of_Gardens_in_Hospitals

UNDRR. Status Report on Target E 2023, United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR), [online]. 2023 [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://www.undrr.org>.

VESMÍR: časopis pro šíření vědy přírodní, zeměpisné a národopisné [online], 1871- [cit. 2023-11-02]. Praha: Václav F. Kumpošt. ISSN 0042-4544. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/>

VOLDŘICHOVÁ, Veronika. Divoká školní zahrada: Program pro školy, který žákům přibližuje divočinu na dosah ruky. Nika [online]. 11/2019, 40-43 [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <https://www.nika-casopis.cz/data/files/19-11.pdf>

VOLDŘICHOVÁ, Veronika. Lesní školka na sídlišti? Zajímavý námět pro ty, kteří mají zájem o pobyt předškolních dětí na čerstvém vzduchu. Nika [online]. 11/2018, 36-39 [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <https://www.nika-casopis.cz/data/files/18-12.pdf>

WHYTE, Anne V.T.: Guidelines for field studies in environmental perception [online]. France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 1977. [cit. 2024-01-15] Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000024707>

WOOLEY, H., PATTACINI, L., SOMERSET-WARD, A. Children and the natural environment: experiences, influences and interventions – Summary. Natural England Research Reports, Number 040, 2009. ISSN 1754-1956.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. Health and Well-Being [online]. 2022 [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://www.who.int/data/gho/data/major-themes/health-and-well-being>

WORLD WILDLIFE FUND [online], 2001- [cit. 2024-01-09]. U.S. World Wildlife Fund. Spojené státy americké: Washington, DC. Dostupné z: <https://www.worldwildlife.org/magazine>

ZÁDRAPOVÁ, Dagmar. Na klimatickou změnu od lesa: Za poklesem variability hledej člověka. Vesmír [online] 09/12/2019, [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2019/>

ZINN, C. Harry, PIERCE, Cynthia L. Values, gender, and concern about potentially dangerous wildlife. Sage Publications: Environment and Behavior, Vol. 34. No. 2, 239-256. 2002.